

Ortaçağ Hristiyan İkonografisinde Gadarini Mucizesi Tasvirleri

Representations of the Miracle of Gerasene (or Swine) in Medieval Christian Iconography

Görkem TIRIÇ - Filiz İNANAN*

(Received 09 March 2025, accepted after revision 09 October 2025)

ÖZ

İsa'nın mucizelerinden biri olan "Gadarini Mucizesi (veya Gerasene Demonu, Domuz Mucizesi)", temeli İsa'nın insanları kötü ruhlardan kurtarması inancına dayanan ve Hristiyan ikonografisinde kendisine az da olsa yer bulmuş bir mucizedir. Mozaik, fresk, el yazması, fildişi olmak üzere farklı malzemeden farklı dönemlerde üretilmiş az sayıda eserde tespit edilen bu sahne, farklı ve dikkat çekici bir kompozisyona sahiptir. Sinoptik İncillerden Matta, Markos ve Luka İncillerinde anlatılan ve "Gadarene Domuzu Mucizesi, İsa'nın Gerazen Şeytanını Kovması, Cine Tutulmuş Adamı Kurtarması, Domuz Mucizesi" gibi farklı biçimlerde adlandırılan bu mucizenin görsel sanatlara aktarımında birkaç küçük farklılık olsa da genel bir kompozisyon mevcuttur. "Gadarini Mucizesi" sahnesinin şeytan çıkarma sahneleriyle benzerliği güçlüdür ancak şeytan çıkarma sahnelerinde Şeytan, İsa'ya direnip bedeni terk etmek istemezken Gadarini Mucizesi'nde kötü ruhun kendisi de bedeni terk etme eğilimindedir. Mucizede kötü ruhlar insan bedenini terk edip domuzlara geçerek denize ilerler.

Orta Çağ eserleriyle sınırladığımız çalışmamız kapsamında bu anlatıyı temel alan, ikonografik açıdan 4 farklı kompozisyon biçimi belirlenmiştir. Bunların ilkinde Markos İncilini esas alarak İsa tek başına veya peygamberleriyle, kötü ruhun ele geçirdiği bir kişi tasvir edilmiştir. Louvre Müzesinde bulunan bir fildişi diptikon, Ravenna, Aziz Apollinare in Nuovo Kilisesinde bulunan bir mozaik panel ve III. Otto İncili bu kompozisyonun en iyi örneklerindedir. İkinci kompozisyonda, Luka İnciline uygun olarak kötü ruhun etkisi altındaki kişinin başında bir nöbetçiyle tasvir edilmiştir. Magdeburg Panelleri arasında bu uygulama görülmektedir. Matta İncilini esas alarak kötü ruhun etkisinde olan iki kişinin tasvir edildiği bir diğer kompozisyona bir örnek ise Kosova, Decani de bulunan Visoki Decani Manastırı freskoları arasında yer almaktadır. Ayrıca Luka ve Markos İncillerinin sentezini yansıtan ve T'oros Roslin incili minyatürlerinde karşımıza çıkan farklı daha kalabalık kompozisyona sahip betimlemeler de saptanmıştır. Çalışmamız sonucunda, zaman içinde Gadarini Mucizesi sahnelerinin azaldığını, şeytan çıkarma sahnelerinin ise giderek arttığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Gadarini, Hazreti İsa, Domuz Mucizesi, İncil.

Abstract

One of the Miracles of Jesus is "Miracle of Gerasene (or Gerasene Démoniac, Miracle of Swine)" and it is based on the belief that Jesus saves people from demons and this miracle has found a place in Christian iconography. This scene, which is illustrated in a small number of artworks produced in different periods in different materials such as manuscripts, mosaics, frescoes and ivory, has an interesting and remarkable composition. Although there are a few minor differences in the depictions of this miracle, which is described in the Synoptic Gospels, (Matthew (8: 28-34), Markos (5: 1-20) and Luke (8: 26-39)) and named in different ways such as "The Miracle of the Gadarene Swine, Jesus' Exorcism of the Gerazen Demon, the Rescue of the Demon-Possessed Man, the Miracle of Swine", there is a general composition in all these artworks. The similarity between the Gerasene Miracle and the exorcism rituals is observed, but whereas in the exorcism scenes Satan resists Jesus and does not want to leave the body, in the Gerasene Miracle the demon/evil spirit itself tends to leave the body. In the miracle, the demon leaves the human body, possesses the swine and moves towards the sea.

In this study, which is limited to medieval works, four different iconographic compositions based on the Bible have been identified. The first one of these, based on the Gospel of Mark, depicts Jesus alone or with his prophets, possessed by an evil spirit. An ivory diptych from the Louvre Museum, a mosaic panel from the Church of St. Apollinare in Nuovo, Ravenna, and the Gospel of Otto III are among the best examples of this composition. In the second composition,

* Görkem Tiriç, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bölümü, Bursa, Türkiye. <https://orcid.org/0009-0006-2606-0521>. E-posta: gorkemtiric@gmail.com

Filiz Inanan, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bursa, Türkiye. <https://orcid.org/0000-0001-7573-9967>. E-posta: inanan@uludag.edu.tr

Bu yayın Doç. Dr. Filiz Inanan danışmanlığında Görkem Tiriç tarafından hazırlanan yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir (bk.Tiriç 2024).

as narrated in the Gospel of Luke, the person under the influence of the evil spirit is depicted with a guard at his head. This scene is seen in the Magdeburg Panels. Another example of Gerasene Demoniac depicting two possessed people, based on the Gospel of Matthew, can be found among the frescoes of the Visoci Dečani Monastery in Dečani, Kosovo. Furthermore, depictions have different details in more crowded compositions reflecting a synthesis of the Gospels of Luke and Mark have also been identified, appearing in the miniatures of the T'oros Roslin Gospel. As a result of our study, it is possible to say that over time, scenes depicting the Miracle of Swine have decreased, while scenes depicting exorcism have gradually increased.

Keywords: Gerasene, Jesus Christ, Miracle of Swine, Bible.

Giriş

İncil’de İsa’nın mucizelerinden biri olarak aktarılan “Gadarini Mucizesi”¹, temeli İsa’nın insanları kötü ruhlardan kurtarması inancına dayanan, Hristiyan ikonografisinde kendisine az da olsa yer bulmuş bölümlerden biridir. Resim sanatında ve diğer el sanatları süslemelerinde İsa’nın diğer iyileştirme mucizeleri kadar yaygın kullanılmamakla birlikte, tespit edilen az eserde görüldüğü üzere farklı ve dikkat çekici bir kompozisyona sahiptir.

Sinoptik İncillerden Matta, Markos ve Luka İncillerinde yer alan ve “İsa’nın Gerazene Şeytanını Kovması, Cine Tutulmuş Adamı Kurtarması, Gadarene Domuzu Mucizesi, Domuz Mucizesi” gibi farklı biçimlerde adlandırılan bu mucizenin, görsel sanatlara aktarımında bazı farklılıklar saptanmasına rağmen genel bir kompozisyon bütünlüğü mevcuttur. Kompozisyon biçimlerindeki bütünlük, büyük olasılıkla İncil metinlerinde olayın aktarımının benzerliğiyle bağlantılıdır. Mucizenin tartışmalı kısmı, söz konusu İncil metinlerinde ve diğer kaynaklarda mucizenin gerçekleştiği yer olarak belirtilen “Gadara, Gerasa, Gergesa, Gerasena” yerleşimi, İncil’de adı geçen diğer bazı kentler gibi günümüzdeki yeri üzerinedir².

“Gadarini Mucizesi” şeklinde kısaltarak kullanmayı tercih ettiğimiz sahnenin şeytan çıkarma sahneleriyle bağlantısı yönünde bir soru işareti mevcuttur. Şeytan çıkarma anlatılarında Şeytan, İsa’ya direnip bedeni terk etmek istemezken Gadarini Mucizesi’nde kötü ruhun kendisi de bedeni terk etme eğilimindedir. Birbirine benzer özellikleri olmasına karşın iki olayın anlatımındaki farklılık aynı doğrultuda tasvir sanatına da yansımıştır. Bu sebeple çalışmamız, Gadarini Mucizesi’ni içeren eserlerle sınırlandırılmıştır. Sahnenin incelenmesi yapılırken bir diğer önemli nokta ise Hristiyan eserlerinin birçok farklı türünde yer bulmuş olmasıdır. Bu sebeple mozaik, fresk, fildişi, el yazması gibi birbirinden farklı teknik ve malzemeyle uygulanan tasvirlerin değerlendirilmesinde, teknik, malzeme, kompozisyon şeması, perspektif, renk seçimleri gibi diğer özelliklerin dışında, kompozisyon oluşturulmasının İncil metinlerine uygunluk biçimleri esas alınmıştır. Çalışmamızda ilkin Gadarini Mucizesi sahnesinin önemli ve ayırt edici öğelerinden biri olan “kötü ruh” kavramı, sonrasında Sinoptik İncillerde anlatının özellikleri ve bu özelliklerin tasvirlerle yansıtılması incelenmiştir. Son olarak Geç Antik Çağ, Erken Orta Çağ ve Orta Çağ eserlerinde, Erken Hristiyanlık, Erken Bizans, Otto, Karolenj, Post-Bizans gibi farklı dönemlere ait eserler içinden seçilen bu tasvirin kullanıldığı farklı teknikteki eserler değerlendirilmiştir.

Kötü Ruhlar, Şeytan

İnsanlarla etkileşimde bulunan cisimsiz varlıklar ve kötülükle ilişkilendirilen figürler, birçok kültür ve dini gelenekte yüzyıllardır yer bulmaktadır. Şeytan kavramı önceleri daha muğlak anlamlar taşıırken zamanla kötülüğün ve ölümün

1 Sahnenin isimlendirilmesinde farklılıklar bulunmaktadır. Bu isimlendirme tarafımızdan seçilen biçimdir.

2 İncil’de adı geçen bu kentin bulunduğu yer tartışmaları kompozisyon biçimini doğrudan etkilemediği için çalışmamız kapsamına alınmamıştır.

simgesi haline gelmiştir (Johnston 2015: 17). Yahudi-Hristiyan geleneğinde Şeytan, farklı dönemlerde ve metinlerde çeşitli adlarla anılmıştır. En yaygın olarak karşılaşılan isim “İblis” olmakla birlikte, özellikle apokaliptik dönemde Belial ya da Beliar, Azazel, Mastema, Satanaail, Semyaza ve Sammael gibi adlarla da anıldığı görülmektedir (Mobley 2005: 141-142). Yahudi-Hristiyan geleneğinde Lucifer (düşmüş melek) Yaradan’a başkaldırarak şeytana dönüşmüş, aldatma, baştan çıkarma, yalan gibi kötülük timsali özellikleri temsil etmiştir. Yahudi inancında Şeytan, Tanrı’nın izniyle insanları sınavan bir varlıktır. Leviathan, Lilith gibi figürler kötülüğün temsilcileri olarak görülür. Hristiyanlık şeytan ve demonları açıkça kötülüğün temsilcileri olarak tanımlama eğilimindedir. Yeni Ahit’te Şeytan, İsa’nın iyiliğinin karşıtı ve karanlıklar krallığının lideri olarak gösterilir. İnsanları günaha teşvik eder, ele geçirir ve onlara zarar verir. Şeytan kavramı farklı kültürlerde değişik isimlerle anılmıştır ancak kökeni dilbilimsel olarak Eski Yunanca, İbranice ve Arapça kaynaklara dayandırılmaktadır (Wilkinson 2021: 190).

Şeytana veya şeytanla özdeşleştirebileceğimiz diğer varlıklara ilişkin birçok farklı isim/ ifade mevcuttur. Bunları birbiriyle kıyaslamak veya tümünü bir arada değerlendirmek oldukça zordur. Buna karşın en çok kullanılan şeytan ve demon kavramlarında küçük bir ayırım yoluna gidilebilir. Şeytan paradoksal bir yapıya sahiptir ve olumsal bir varlığı temsil etmekle birlikte bağımsız bir varlık değil, her zaman başka birinin aracılığıyla işlevini sürdüren bir varlık olarak algılanır. Oysa tam aksine, en büyük yanılgısının bağımsız bir varlık olduğuna inanması olduğu ifade edilir (Forsyth 2020: 4).

Demonlar ise mitolojilerde doğüstü varlıklar olarak hem iyi hem de kötü yönleri sahip olabilirken, Hristiyanlıkta tamamen kötü olarak kabul edilen varlıklar olarak ayrılabilirler. Demonlar hastalık, talihsizlik gibi olaylarla ilişkilendirilir ve insanları ele geçirerek iradelerini etkileyebilir (Guiley 2009: 55). Bu algı bir anlamda, Orta Çağ denilince birçok insanın aklına ilk önce şeytan çıkarma ritüelleri ve cadılık davaları gibi olayların gelmesine yol açmıştır. Genel olarak şeytan ve demon kavramları hem dini hem de kültürel anlatılarda insanın korkuları, ahlaki değerleri ve inanç sistemleriyle yakından ilişkilidir.

Her ikisi de başlangıçta hem iyi hem kötü özelliklere sahipken, kötülük zamanla iyilikten bağımsızlaşarak tamamen kötülüğün temsili olan şeytanlarla, demonlarla özdeşleşmiştir. Eski çağlardan itibaren hastalık, ölüm, kötü şans gibi olaylar, şeytan ve demonların etkisine bağlanmıştır.

Hristiyanlık öncesi kültürlerde/inanışlarda örneğin Mısır Mitolojisinde kötülüğü temsil eden Set, iyilik tanrısı Osiris’in kardeşi olarak kaosu simgeler. Mezopotamya’da kötü ruhlar hastalık ve talihsizliklerle ilişkilendirilir. Gılgamış Destanı’nda Humbaba gibi varlıklar korkunun sembolüdür. Pers Zerdüştülüğünde İyilik ve Kötülük arasındaki mücadeleyi vurgular. Ahriman, kötülüğün tanrısı olarak tanımlanır. Bu noktada, Monoteist dinlerde tüm kötülüklerin yüklendiği şeytanlar, demonlar mevcutken Politeist dinlerde tüm kötülüğün tek bir varlığa yüklenmediği hatırlatılmalıdır. Ancak Yunan Mitolojisinde Hades, Hermes ve Pan gibi tanrıların bazen şeytan/demon/kötülük işlerine katkıda bulduklarını söylemek mümkündür. Ruh ve beden arasındaki çatışma, Orfizim gibi düalist öğretilerde de işlenmiştir (Berk 2010: 107).

Şeytan ve demon kavramları, birçok kültürde ve dinde kötülüğün, ahlaki sapkınlığın ve korkunun sembolü olarak şekillenirken Orta Çağ’da kötülüğün temsili olarak yerleşmiştir. Hem insanlığın iyilik ve kötülükle mücadelesinin, hem bireyin ruh ve bedeni arasındaki iyiliğe ve kötülüğe yönelim mücadelesinin etkin karakteridir ve dini metinlerde ahlaki dersler sunulurken başrollerdedir.

Kötü ruhun, manevi hayatta ve gündelik yaşamda yeri bu kadar önemliken kuşkusuz sanatta da yansıması karşımıza çok farklı biçimlerde çıkmaktadır. Esas konumuzu oluşturan Gadarini Mucizesi'nin, kötü ruhun hem bir insan bedenindeki mücadelesi hem de İsa'nın kötülüğe karşı mücadelesindeki rolü büyüktür. Tasvirilere aktarılırken kötü ruh farklı fantastik figürlerle ifade edilmiş veya sahne cisimleştirilmemiştir. Kötü ruh yerine İncil metinlerinde anlatıldığı şekliyle domuzlar resmedilmiş, kötü ruhların insan bedeninden domuzların bedenine geçişi vurgulanmıştır.

İncillerde Gadarini Mucizesi, Şeytan ve Demonlar

Sinoptik İncillerde, İsa'nın şeytanı/kötü ruhu kovmasıyla ilgili farklı bölümler mevcuttur, bunun yanında şeytan çıkarma ile diğer şifalandırma mucizeleri arasında bazen belirgin bazen muğlak bir ayrım göze çarparken kötü ruhtan arındırmanın şifacılıkla örtüştüğü anlatılar da mevcuttur. Örneğin Markos İncil'inde³ epilepsi hastası bir çocuğun durumuna kötü ruhların neden olduğu düşünülmüş, İsa tarafından şeytan çıkarma işlemi uygulandığı aktarılmıştır ancak kanamalı hastalığı olan kadın için aynı durum uygulanmamış ve kadın İsa tarafından iyileştirilmiştir (Yeboah 2000: 1254). Dolayısıyla Gadarini Mucizesi bir yanıyla diğer mucizelerden ayrı bir parça gibidir, öte yandan temelinde diğer iyileştirme mucizeleriyle bağlantısını korumuştur.

“Exouisa (ἐξουσία)” kelimesi otorite anlamına gelmektedir ve İsa'nın sahip olduğu eşsiz güç olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle, İsa'nın Şeytan çıkarma eylemlerinde kullandığı otorite kendi otoritesiydi; öte yandan bu otorite Yaradan'dan kendisine devredilmiş bir otoriteydi; bu otorite, ona şeytanları, kötü ruhları insanın bedeninden doğrudan kovma yetisini vermekteydi. İsa'nın kötü ruhlar üzerindeki otoritesi, Sinoptik İncil yazarları tarafından kendi bölümlerinde aktarılmış, bu metinlerinde, İsa'nın sözlerinin ve eylemlerinin demonları kovma üzerindeki bu çok güçlü otoritesi net biçimde vurgulanmıştır⁴. Hristiyan inancında ekzorsizmi ilk uygulayan İsa'dır. Buna karşın, Tertullian şeytan çıkarma işinin herkes tarafından gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir ancak

3 “Kalabalığın yanına vardıklarında bir adam İsa'ya yaklaşıp önünde diz çöktü. “Ya Rab” dedi, “Oğlumun haline acı! Sarası var, çok acı çekiyor. Sık sık ateşe, suya düşüyor. Onu senin öğrencilerine getirdim, ama iyileştiremediler.” İsa, “Ey imansız ve sapmış kuşak!” dedi. “Sizinle daha ne kadar kalacağım? Size daha ne kadar katlanacağım? Çocuğu buraya, bana getirin.” İsa cini azarlayınca, cin çocuktan çıktı, çocuk o anda iyileşti” (Markos 17: 14-18).

“On iki yıldan beri kan akıntısına tutulmuş bir kadın, birçok hekimler elinden çok şeyler çekmişti, bütün varını sarf edip fayda görmemiş, fakat daha kötüleştirmiş idi, İsa hakkındaki şeyleri işitip kalabalık içinde arkadan gelerek esvabına dokundu. Çünkü: Yalnız esvabına dokunsam, kurtulacağım, diyordu. Hemen kanının pınarı kurudu, kadın da o deritten iyi olduğunu bedeninde duydu. Hemen İsa, nefsinde olan kuvvetin kendisinden çıktığını bilerek, kalabalık içinde dönüp: Esvabıma kim dokundu? dedi. Şakirtleri de ona dediler: Kalabalığın seni sıkıştırdığını görüyorsun da: Bana kim dokundu mu diyorsun? Bunu yapmış olanı görmek için etrafa bakınıyordu. Kadın da kendisine vaki olanı bildiğinden, korkup titreyerek geldi; ayağına kapanıp ona bütün hakikati söyledi. O da kadına dedi: Kızım, imanını seni kurtardı; selâmetle git ve derdinden sağal” (Markos 5: 25-34).

4 “Akşam olup güneş batınca, bütün hastaları ve cinlileri İsa'ya getirdiler. Bütün kent halkı kapıya toplanmıştı. İsa, çeşitli hastalıklara yakalanmış birçok kişiyi iyileştirdi, birçok cini kovdu. Cinlerin konuşmasına izin vermiyordu. Çünkü onlar kendisinin kim olduğunu biliyorlardı” (Markos 1:32-34).

“Havrada cinli, içinde kötü ruh olan bir adam vardı. Adam yüksek sesle, “Ey Nasıralı İsa, bırak bizi! Bizden ne istiyorsun?” diye bağırды. “Bizi mahvetmeye mi geldin? Senin kim olduğunu biliyorum, Tanrı'nın Kutsalısın sen!” İsa, “Sus, çık adamdan!” diyerek cini azarladı. Cin adamı herkesin önünde yere vurduktan sonra, ona hiç zarar vermeden içinden çıktı.” (Luka 4:33-37).

“İsa, “Ey imansız ve sapmış kuşak!” dedi. “Sizinle daha ne kadar kalacağım? Size daha ne kadar katlanacağım? Çocuğu buraya, bana getirin.” İsa cini azarlayınca, cin çocuktan çıktı, çocuk o anda iyileşti” (Markos 17: 14-18).

“Kötü ruhlardan ve hastalıklardan kurtulan bazı kadınlar, içinden yedi cin çıkmış olan Mecdelli denilen Meryem, Hirodes'in kâhyası Kuza'nın karısı Yohanna, Suzanna ve daha birçokları İsa'ya dolaşıyordu. Bunlar, kendi olanaklarıyla İsa'ya ve öğrencilerine yardım ediyorlardı” (Luka 8:2-3).

3.yüzyılda bu işte uzmanlaşmış kişiler (exorsist) ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu kişilerin yöntemleri farklılık göstermiştir. Şeytan çıkarma ritüelleri düzenleyip dualar etmiş, zapt edilen bedeni kutsamışlardır. Rahipler ellerini bu işleme özel biçimde bedenün üzerine koyarak, yağ ile kişiyi kutsamış, haçını çizmiş ve bazen bir azize ait kıyafetler kullanmışlardır. İncil metinleri dışında hacı metinlerinde çokça yer bulan bu konuda demonların ele geçirdikleri yerden yabancı hayvanlar, ejderhalar veya akrepler şeklinde bedenden çıkarıldığı anlatılmıştır (Taft - Kazhdan 1991: 771).

Sinoptik İncil yazarlarının aktardığı Gadarini Mucizesi'nde, şeytan çıkarma veya kötü ruhları kovma anlatılarının birçoğundan farklı olarak, İsa'nın insan bedenini terk etmek isteyen bir kötü ruhu/şeytanı/demonları, kendi isteği doğrultusunda domuz sürüsüne göndermesidir. Mucize, Markos (5: 1-20), Matta (8: 28-34) ve Luka (8: 26-39) İncillerinde birbirine benzer biçimlerde, çok küçük birkaç farkla anlatılmıştır.

Markos İncil'inde, İsa'nın Gerasa'ya vardığı, kötü ruha tutulmuş, zincirlerini koparmış, kimsenin başa çıkamadığı bir adamın mezarlık mağaralarından çıkıp O'nu karşıladığı ve yere kapandığı, kendisine işkence etmemesi için yakardığı yazar. Çünkü İsa, kötü ruha adamın içinden çıkmasını emretmiştir. İsa adamın adını sorar. Adam "Tümen, çünkü sayımız çok" diye cevaplar. Yakınlarında otlayan bir domuz sürüsü vardır, kötü ruhlar İsa'ya "Bizi şu domuzlara gönder, onlara girelim" diyerek yalvarır, İsa da buna izin verir. Markos İncil'inde ruhların çıkıp domuz sürüsüne içine girdiği ve domuzların iki bin kadar çok olduğu belirtilirken yamaçtan aşağı koşuşarak göle atladıkları ve boğuldukları anlatılır (Markos 5: 1-20).

Luka İncilinde de benzer biçimde anlatılan olayda Gerasa kentinin Celile karşısında bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca zapt edilemeyen adamın giysi giymediği, başına nöbetçi konduğu yazılmıştır. Cinler İsa'ya onları ıssız yerlere göndermemesi için yalvarmış, İsa da onların domuzların içine girmesine izin vermiştir. Domuzlar yakındaki yamaçtan göle atlayıp boğulmuştur (Luka 8: 26-39). Matta İncilinde konu yine benzer biçimde anlatılmış ancak diğer İncillerden daha kısa yer verilmiştir. Yalnız küçük ama vurgulanması gereken bir farkla Matta bir değil iki cinli adamın kurtarılmasını anlatmıştır (Matta 8: 28-34).

Gadarini Mucizesi'nin Betimleme Biçimleri

Gadarini Mucizesi'nin Hristiyan resmindeki yansıması incelenirken mucizenin, Sinoptik İncillerdeki aktarımları temel alınmış, bu doğrultuda başlıca dört farklı kompozisyon biçiminin kullanıldığı saptanmıştır. Kompozisyonun bazı öğeleri değişiklik göstermekle birlikte, tüm kompozisyonlarda ortak olan özellik domuz tasvirleridir, bu özellik sahneyi diğer şeytan çıkarma sahnelerinden ayırmaktadır.

Sinoptik İncillerde olay; doğada, açık alanda geçmektedir. Kötü ruhların etkisi altında olan kişi veya kişilerin bulunduğu yer; mezarlık veya mağaradır. Yakınlarda göl veya deniz bulunur. İsa, yanında ona eşlik eden kişilerle sahnede yerini alır. Sahne mozaik, fresk, fildişi ve el yazması gibi birçok farklı eserde kullanılmıştır.

1. Markos İnciline Uygun Hazırlanmış Betimlemeler

Markos İnciline uygun biçimde düzenlenen bu kompozisyonda; İsa bazı betimlemelerde tek başındadır, bazen kendisine farklı sayıda havarisi eşlik etmektedir. Sahnede genellikle kötü ruhun etkisi altında kalan tek bir adam, bazen zincirlerini bağlıyken bazen zincirlerini koparmışken tamamen giyinik ya da sadece bedeninin alt kısmı bir örtüyle kapatılmış olarak betimlenmiştir.

Kötü ruhlar domuzların içine girmiştir. Domuzlar göle doğru yönelmiştir. Domuz sürülerini güden iki kişi, mucizeyi halka anlatmak için koşmaktadır, bazı tasvirlerde olayı izleyen bir kalabalık da yer almıştır. Az sayıda örnekte kent tasvirlerine rastlanmaktadır. Tespit edebildiğimiz Gadarini Mucizesi sahnesi içeren eserler içinde en erken tarihli eserler, bu kompozisyona sahiptir.

En erken tarihli Gadarini Mucizesi betimi 5. yüzyıla (400-415) tarihlendirilen ve günümüzde Louvre Müzesinde bulunan fildişi bir diptikon paneli parçalarından birinde yer almaktadır (Res. 1) (Metzger et al. 1989: 36; Delassus 2018: 83). Beş parçası günümüze ulaşan bu fildişi diptikonun üçünde İsa'nın mucizeleri konu edilmiştir. İki plakada hastaların iyileştirilmesi mevcutken Gadarini Mucizesi'nin işlendiği parça en alt kısımdadır. Yumurta ve palmet frizlerinin içine yerleştirilen kompozisyonda İsa, kötü ruh tarafından zapt edilen adam ve iki domuz görülmektedir. İsa'nın üzerinde khiton ve hymation, ayaklarında sandalet vardır. Sağ elini adama doğru uzatmıştır ve sol elinde parşömen rulosu tutmaktadır. Adam domuzların arkasındadır ve İsa'ya bakmaktadır. Saçları uzun ve dağınıktır. Üzerinde tunik vardır. Önünde duran iki domuz başlarını sağa çevirmiş, ileriye yönelmiştir.

Resim 1
Diptikon, Louvre Müzesi,
<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010112505> (Erişim Tarihi: 12.05.2025).

Kompozisyonda kötü ruhun etkisindeki kişinin başını sakin ve hafifçe kaldırmış, elini domuzlarının üzerine koymuş görüntüsü, İsa tarafından kötü ruhun çıkarılmasından sonraki anın tasvir edildiğini düşündürmektedir. Kötü ruhlar domuzlara geçmiş, domuzlarla birlikte göle gitmekteledir. Panelin küçük boyutlu olması az karakterle tasvirine olanak sağlamıştır, zira İsa'nın bir ayağı çerçeveden taşmıştır⁵.

Bu kompozisyon biçiminde sınıflandırabileceğimiz başka bir pano, Ravenna'da bulunan Aziz Apollinare in Nuovo Bazilikası (Sant'Apollinare Nuovo) (Jensen - Ellison 2018: 351-360) mozaik panelleri arasındadır (Res. 2). 6. yüzyıla

⁵ Erken dönemde kötü ruhların tasvir edilmediği, bu imgenin daha çok 6. yüzyıldan sonrasında kullanıldığı ifade edilmektedir. İnsan biçiminde tasvir edilen ve nadiren dişi olarak betimlenen Şeytan figürü, 6. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. Aynı yüzyıldan itibaren küçük şeytan figürleri de tasvir edilmeye başlanmıştır (Russell 2021: 180-181).

Resim 2

Ravenna, Aziz Apollinare in Nuovo Kilisesi
Mozaik,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mosaic_of_the_exorcism_of_the_Gerasene_demoniac_from_the_Basilica_of_Sant%27Apollinare_Nuovo.jpg (Erişim Tarihi: 14.05.2025).

tarihlenen mozaikteki sahne, lacivert bordürle sınırlandırılmış, yarım daireler ve rhombus şekilleriyle çerçevelenmiştir. Sol tarafta İsa ve bir havarisi, ortada mağara önünde kötü ruhun etkisinde olan bir adam, sağda ise denize/göle yönelen domuzlar yer almaktadır. İsa, erguvan renkli khiton ve hymationu ile, çok genç ve sakalsız tasvir edilmiştir. Nimbusu, mavi taşlarla süslenmiş ve kırmızı çerçevelidir. İsa'nın yanında, kendisine çok benzer yüz hatlarına sahip bir havari bulunur, havari, hymationu altından elini takdis eder şekilde kaldırmıştır. Ortadaki kötü ruhun etkisinde olan adam, diğer figürlere göre daha küçük, çıplak ayaklıdır ve açık kahverengi uzun kollu, kısa tunik giymiştir. İsa'nın ayakları önünde diz çökmüştür.

Erken Bizans Dönemi mozaiklerinin genel özelliklerini taşıyan eser, derinlik ve perspektiften yoksun iki boyutlu olarak betimlenmiştir. Figürler anatomik gerçeklikten uzaktır ancak yüz detayları özenle işlenmiştir. İsa ve havarisinin büyük boyutları kutsallığı vurgularken, yüz ifadelerindeki donuk ve durgun görünüm dönemin klasik yaklaşımları arasındadır. Kompozisyon kurulumunda figürler, kutsalın üstünlüğünü güçlendirecek düzende yerleştirilmiştir. İsa'nın erguvan renkli, kenarları yaldızlı hymationu, imparatorluk gücünü simgelerken nimbusu, kutsal hiyerarşideki üstünlüğün göstergelerinden biri olarak ilahi kimliğinin sanata yansımada en çok kullanılan unsurdur (Carr - Kazhdan 1991:1487; Sunay 2012: 200). Diz çökmüş figür ise teslimiyet ve kurtuluş arayışını sembolize eder; bu duruş, onun manevi yardım beklediği ve kötü ruhun etkisinden kurtulmaya hazır olduğunu ifade eder. Figürlerin hareketsiz duruşu, dramatik etkiden ziyade hikâyenin mesajını vurgulamayı amaçlamaktadır. Sahnenin doğada, açık alanda yaşanması, kötü ruh tarafından ele geçirilen figürün toplumdaki dışlanmış bir yaşam sürdürdüğünü ifade ettiği anlamında yorumlanabilir. Mağara, münzevi bir hayatın ve kötü ruhların yaşadığı mezarların sembolüdür (Schiller 1971: 173). Arka planda kullanılan altın zemin, sahnenin dünyevi değil kutsal bir mekânda geçtiğini belirtir ve figürlerin ilahi statüsünü ön plana çıkarır. Bu mozaik, Bizans sanatı içinde kötü ruh çıkarma temalı nadir bir örnek olup kötü ruhun fiziksel varlığını göstermemesiyle de dikkat çekicidir.

Benzer kompozisyonlar Avrupa Sanatında Karolenj ve Otto Dönemi el yazması eserlerde karşımıza çıkmaktadır. 998-1001 yılına ait olan ünlü III. Otto (Garrison 2012:39-50) İncilinde benzer bir sahne görülebilir. Günümüzde Münih, Bavyera

Resim 3

III. Otto İncili,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:11th-century_painters_-_Gospel_Book_of_Otto_III_-_WGA15919.jpg (Erişim Tarihi: 14.05.2025).

Devlet Kütüphanesi'nde bulunan eserdeki söz konusu sahne⁶ önceki iki eserden bambaşka bir üsluba uygun üretilmiş, dönemin elyazmalarında karşılaşılması şaşırtıcı olmayan kalabalık bir kompozisyona sahiptir (Res. 3).

III. Otto İncili'nde bulunan bu minyatür, üstte Havarilerle İsa'nın Galile Denizinde temsili altta Gadarini Mucizesi olmak üzere, sayfaya iki bölüm halinde yerleştirilmiştir. Kötü ruhun zapt ettiği adam figürü tam merkezde ağzından kötü ruh çıkarken tüm vücuduyla bu mücadeleye katılmış, ayakları zincirli, bacakları dizlerinden bükülmüş, bedeni iki büküm, iki kolu dümdüz, yatay biçimde arkaya çekilmiş, elleri buna ters olarak bileklerinden yukarı çekilir şekilde resmedilmiştir. Üst bedeni çıplaktır, sadece mahrem yerlerini örten mavi bir örtü alt bedeninin yarısını kapatmıştır. Sahnenin sağ kısmında İsa ve beraberinde dört erkek figürü yer almaktadır. Öndeki iki yaşlı kişi İsa gibi açık, canlı ve parlak mavi hymation ile birbirlerinden farklı renkte khiton giymiş, din adamı kıyafetleriyle havarileri temsil ederken arkadaki daha genç iki erkek figürünün sadece başları görülmektedir. Sadece İsa'nın nimbusu bulunmaktadır. İsa, mücadele içindeki adamı takdis eder pozisyonudadır. Öndeki tüm figürler çıplak ayakla zemine basmaktadır. Sahnenin sol tarafında, bedeni zapt edilen erkek figürünün hemen arkasında üç tane hayvanın üzerine binen kötü ruhlar tarafından denize/göle doğru sürüldüğü görülmektedir. Açık renkli hayvanlar ilk bakışta domuz benzetebilir ancak domuzdan farklı, daha fantastik görünüme sahiptirler. Kötü ruhlar, adamın ağzından çıkan ruhla aynı görüntüye sahiptirler. Kişiselleştirilmiş, hızla bedeni terk eden, hareketli figürlerdir. Sahnenin sol üst köşesinde, bir kentin surları, kapıdaki iki mızraklı askerin karşıladığı, olayı kenttekilere duyurmaya gelen iki kişi, öndeki ana karakterlerden çok daha küçük boyutlu biçimde anlatının devamını temsil etmektedir.

Sahnenin genel görünümünde özellikle pırıldayan altın yaldızlı fon ile figürlerin önemlerine göre aldığı boyut Bizans etkilerini taşımasına karşın, canlı, parlak renkler, anlatının en can alıcı bölümünün son derece renkli ve enerjik bir atmosferde işlenmesi, figürlerin biçimleri Batı resminin dönem üslubuna uygundur. III. Otto İncili'ndeki minyatürler, o dönemde yeni gelişmekte olan Otto sanatının yaratıcılığını yansıtan en iyi örneklerdendir (Mayr Harting 1999:

6 MS Clm 4453, fol. 43 /Munich, Bayerische StaatsBibliothek.

71). Derinlik, perspektif, ışık-gölge gibi öğelerin ikinci planda kaldığı tasvirde renklerin uyumu ve canlılığı ön plana çıkarılmıştır. Arka plandaki figürler durağan, donuk ve zamanda asılı kalmış görünümüleriyle betimlenmiştir. Buna karşılık mucizenin gerçekleştiği anın özellikle vurgulandığı göze çarpmar. Bu vurgu, kompozisyonun sağ köşesine yığılmış kötü ruh, onunla mücadele eden beden ve kötü ruhların üzerlerine binerek kaçtığı domuzlar aracılığıyla yapılmıştır. Söz konusu figürler, resmin bir kenarından çıkıp gidiyormuş izlenimi yaratır şekilde, hareket halinde betimlenmiştir. İsa'nın diğer figürlerden daha büyük bir şekilde betimlenmesi, Erken Bizans döneminin sıklıkla kullanılan yöntemidir. Kötü ruha sahip olan kişinin gövdesinin ters dönmesi ve elleri ile ayaklarının zincirlenmiş olması, demonların üzerindeki etkisini sembolize etmektedir. Kişiselleştirilmiş olan hareketli demonların korkutucu yüz ifadeleri, koyu renkli tenleri, bindikleri hayvanların açık tonlu renkleriyle kontrast oluşturmaktadır. Bu sahnenin özellikle bu zıtlıkla renklendirilmesi, kötü ruhların insanlara verdikleri zararın boyutun vurgulamak amacıyla seçilmiş olabilir. Öte yandan, domuzların suya atlayışının kötülüğün yok edilmesini simgeleyen bir anlatı unsuru olarak yorumlanabilir.

2. Luka İnciline Uygun Hazırlanmış Betimlemeler

Bu kompozisyon düzeninde büyük ölçüde Luka İnciline sadık kalındığı görülmektedir. Sahnelerde kötü ruhun etkisi altındaki adam çoğunlukla bir nöbetçi tarafından kontrol altında tutulurken tasvir edilmiştir. Nöbetçi, adamı sıkıca kavrayarak onun hareketlerini sınırlar. İsa sahnede genellikle takdis pozisyonunda, havarilerinin eşliğinde resmedilmiştir. Sahnede dikkat çeken diğer bir unsur ise domuzlardır. Kötü ruhların domuzlara geçişi ya da domuzların suya atlayışı gibi detaylar çoğu betimlemede yer almamaktadır. Ayrıca Luka İncil'inde kötü ruhların etkisindeki kişinin çıplak olduğuna değinilse de eserlerde bu figür her zaman çıplak olarak gösterilmemiştir.

Magdeburg Paneli (Jülich - Fuhrmanek 2007: 85-87) olarak da bilinen ve birden çok parçadan⁷ oluşan fildişi eserin bir bölümünde Gadarini Mucizesi fildişine kabartma, kazıma gibi birkaç teknik kullanılarak işlenmiştir (Res. 4). Günümüzde Hessen Eyalet Müzesi (Hessisches Landesmuseum), Darmstadt, Almanya'da bulunan eser 10.yüzyıla (968) tarihlendirilmektedir.

Resim 4

Magdeburg Paneli'nden bir parça,

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Christ_healing_the_possessed_of_Gerasa,_donated_by_Emperor_Otto_the_Great_to_the_Magdeburg_Cathedral,_Milanese_workshop,_c._968_AD,_ivory_-_Hessisches_Landesmuseum_Darmstadt_-_Darmstadt,_Germany_-_DSC00289.jpg (Erişim Tarihi: 14.05.2025).

⁷ 16 parça olduğu tespit edilmiştir.

İmparator Otto tarafından Magdeburg Katedrali'ne bağışlanan fildişi eserde, İsa ve havarileri ile kötü ruhun zapt ettiği adam ve nöbetçi ile arkasındaki belirsiz kalabalık karşılıklı yerleştirilmiştir. Nimbuslu İsa merkezde diğer figürlerden daha büyük ve dikkat çekici yer almakta, arkasındaki Havarî Petrus elinde anahtar tutmakta, ikisinin arkasındaki kalabalık ise sayısı muğlak, başlardan ibaret figürler olarak yer almaktadır. Aynı şekilde karşılarında nöbetçinin bileklerinden sıkıca tuttuğu zapt edilmiş adam, açık alını, dökülmüş ve sadece başının yanlarında kalan saçı, kısa tuniği ile ağzı açık durmaktadır. Ağzından kanatlı bir insan figürü halinde çıkan kötü ruh temsili bulunmaktadır. Üç domuz, adamın arkaya çektiği ayağının arkasında sakince durmakta, iki domuz adamın bacaklarını yalamaktadır. Nöbetçinin arkasında yine sadece başları görülen küçük bir topluluk mevcuttur.

Sahne mucizeyi gerçekleştiren İsa ile mucizenin gerçekleştiği beden ön plana çıkarılmıştır. Adamın ağzından fırlayan demon tasviri anlatının ürkütücü yanını pekiştirmiştir, domuzlarla aynı eksene, nöbetçi arkasına yerleştirilmiş olan topluluğun olaya tanıklık eden ve domuz sürüsünü güden çobanları temsil ettiğini önermek mümkündür.

3. Matta İnciline Uygun Hazırlanmış Betimlemeler

Matta İnciline uygun olarak kötü ruhun etkisinde bulunan iki kişinin yer aldığı tasvirler üçüncü bir kompozisyon oluşturmaktadır. Mezarlıkta tasvir edilen bu kişiler çoğunlukla zincirlerle bağlanmıştır. İsa genellikle havarileriyle birlikte, elini kötü ruhun etkisinde olan kişilere doğru takdis eder şekilde kaldırmış olarak tasvir edilmiştir. İsa'nın etrafında bulunan havarilerin sayısı tasvirde tasvire değişmektedir. Bazı sahnelerde domuz sürüsünü güden çobanlar, İsa'nın gelmesini bekleyen kişiler fondaki kent mimarisi önünde betimlenmiştir.

Bu kompozisyonun en çarpıcı örneği Kosova, Deçan'da bulunan Visoki Deçani Manastırı freskoları (Bihalji Merin 1958: 11-15) arasındadır (Res. 5). 1338-1348'e tarihlenen yapıda, kumral uzun saçlı ve sakallı İsa figürü kompozisyonun sol kesiminde öne çıkarılmış, mavi hymationuyla göğün mavisi

Resim 5
Kosova, Deçan'da bulunan Visoki Deçani
Manastırı Freski,
[https://icon.spbda.ru/2017/12/05/
evangelskie-chudesna/](https://icon.spbda.ru/2017/12/05/evangelskie-chudesna/) (Erişim Tarihi:
03.10.2025).

birbirine karışmış biçimde resmedilmiştir. Arka planda yer alan ve muhtemelen havarilerden oluşan iki figür, hem olaya şahitlik etmekte hem de yaşananları kendi aralarında tartışmaktadır. Havariler de khiton ve hymation giymiş, dini kıyafetler içindedirler ancak İsa dışındaki figürlerde hale görülmez. Sahnenin sağ kesiminde iki lahit içinde ayakta, adeta ölüm ve yaşam arasındaki çizgide duran iki erkek figürü, mahrem yerleri örtülü, yarı çıplak, ayak bileklerinden tüm gövdelerini kuşatarak boyunlarına, el bileklerine kadar dolanan zincirlerle bağlanmış, boyunları sağ omuzlarına devrilmiş, başları, gökyüzüne bakarken donmuş kalmış gibi betimlenmişlerdir. Yüzlerindeki güçsüz ve çaresiz ifadenin aksine bedenleri son derece güçlü, genç, kasları vurgulanmış iki erkek figüründeki bu tezat sahnenin etkileyiciliğini arttırmaktadır.

Sahnedeki kötü ruhlar ve domuzlar ise sağ alt köşeye doğru yoğunlaşırken son derece kalabalık ancak küçük boyutlu figürler olarak yerleştirilmiştir. Kötü ruhlar koyu füme renkli, kanatlı, son derece hareketli figürlerdir ve açık grimsi mavi domuzlar üzerinde büyük hakimiyet göstermektedir. Domuzlarla oynar gibi davranmakta, bazılarının üstlerine binerken, bazılarını sağa sola çekiştirirken, bazılarının kuyruğunu çekerken resmedilmişlerdir. Domuzlar çaresiz halde su birikintisine ilerlemektedir. İsa'nın halesinin üzerinde yer alan IC XC harfleri, "İsa Mesih" anlamına gelen "Ιησοῦς Χριστός" kelimelerinin kısaltmasıdır.

Sahnedeki altın sarısı ve koyu mavi tonlarının kullanımı, hikâyenin ilahi doğasını vurgularken göksel otoriteyi de sembolize eder. İsa, kötü ruhların zapt ettiği bedenler ile sonrasında yöneldikleri domuzların tümünün üzerinde, sarsılmaz ve dimdik bir duruşla sadece takdis ederek tümüne hükmetmektedir. Kötü ruhun etkisinde olan insanların fiziksel olarak bükülmüş duruşları, demonların neden olduğu fiziksel acıyı ve bozulmayı yansıtır. Kötü ruhlar bu kadar güçlü bedenlere bile zarar verebilmektedir, domuzlar üzerindeki hareketleri de onları küçümsenemeyecek derecede güçlü ve tehlikeli yaratıklar şeklinde yansıtmaktadır.

4. Farklı Ayrıntılara Sahip Betimlemeler

Üç kompozisyon dışında birbirinden farklı özellikler taşıyan ancak temelini yine Gadarini Mucizesi'nden alan bir eserde Luka ve Markos İncilleri doğrultusunda, mucizeyi gerçekleştiren İsa'nın tekneyle geri dönmesi kısmı betimlenmiştir. ABD, Baltimore, Walter Art Müzesi koleksiyonunda bulunan T'oros Roslin İncilinde yer alan tasvirde İsa ve havarileri bir kayık içerisinde, mucizeyi duyan halk, İsa'yı karşılamak için kıyıda beklemektedir, kötü ruhlar ve domuzlar ise denizin içindedir (Mahoney 2010-2011, Der Nersessian - Agémian 1993: 51-76) (Res. 6). 13. yüzyıla tarihlenen (1256-1268) minyatürlü el yazmasındaki sahnede, sol elinde bir rulo tutan, haleli İsa, yanında dört erkek figürüyle birlikte bir kayıktadır. İsa'nın üzerinde erguvan renkli hymation ve mavi khitonu vardır. Sağ taraftaki iki erkek figüründen biri öne doğru eğilmiş kürek çekerken, diğeri ayakta ellerini kaldırmış, bir yandan diğer erkeklerle tartışmaktayken diğer elinde kürek taşımaktadır. Sahnenin sağ köşesinde kötü ruhlar yer alırken ön plandaki denizin içinde de domuzlar görülebilmektedir. Sahnenin sol tarafında bir kent tasviri içinde İsa'yı beklemekte olan meraklı bir kalabalık resmedilmiştir.

İsa'nın kompozisyon merkezine yerleştirilmesi ve diğer figürlerden daha büyük tasvir edilmesi, mucizeyi gerçekleştiren kişi olarak ona yapılan vurguyu güçlendirmektedir. Diğer figürlerdeki şaşkın ifade ve denizdeki domuzlar, mucizenin az önce gerçekleştiğini ve şahitlik eden herkesin hala yaşadıklarının etkisinde olduğunu düşündürmektedir.

Resim 6
T'oros Roslin İncili,
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:T%27oros_Roslin_Gospels,_The_healing_of_the_Gadarene_demoniacs,_Walters_Manuscript_W.539,_fol._41v.jpg
(Erişim Tarihi: 12.05.2025).

Değerlendirme

Sinoptik İnciller 'de yer alan anlatımlarda, İsa'nın kötü ruhların etkisi altındaki bir ya da birden fazla kişiyi iyileştirdiği görülür. Kötü ruhlar, İsa'dan kendilerini domuz sürüsüne göndermelerini ister. Bunun üzerine İsa, kötü ruhları domuzlara aktarır. Sonrasında domuz sürüsü uçurumdan denize sürülür. Bu olaylar zinciri, ilgili anlatıların temel olay örgüsünü oluşturur. Bu mucizeyi en ayrıntılı şekilde aktaran metin Markos İncili'dir. Markos'ta, kötü ruhların sayısının fazlalığı "lejyon" ifadesiyle vurgulanmıştır. Markos İncili'ni temel alan eserlerde de çok sayıda demon tasvir edilmiştir. Luka İncili'ne dayanan anlatımlarda, kötü ruhtan etkilenmiş kişi genellikle çıplak ve zincirlenmiş halde, yanında bir veya daha fazla nöbetçiyle birlikte betimlenmiştir. Matta İncili'nde ise kötü ruhun etkisi altındaki kişi sayısı iki olarak verilmiştir. Bu durum, söz konusu metne dayanan eserlerde de bu şekilde betimlenmiştir. Sinoptik İnciller'e dayalı olarak farklı dönem ve tekniklerle üretilen eserlerin ortak noktası, kötü ruhların domuzlara geçerek domuzların kendilerinin uçurumdan denize atmaları sahnesidir.

Markos İnciline uygun olarak betimlenen kompozisyon, Louvre Müzesi Diptikonu (5. yüzyıl) dışında biraz daha geç tarihe 9. yüzyıla (?) tarihlenen ve İngiltere, Bodleian Kütüphanesinde bulunan Gospel Lectionary, MS Douce 176 el yazmasının fildişi kapağının kenar bölümünde küçük bir kısmında uygulanmıştır. Burada Louvre Müzesi diptikonuna benzer şekilde İsa, adam ve iki domuzla sahne sadece olayın içindeki iki karakterle ancak özenli bir üslupla işlenmiştir⁸.

Ravenna Aziz Apollinare in Nuovo Bazilikası mozaik paneli dışında, aynı konuyu içeren başka bir mozaik panel tespit edilememiştir. III. Otto İncili minyatürünün ise benzer uygulamaları görülmektedir. Ayrıntıda az çok farklara rağmen Markos İnciline uygun resmedilen bu el yazmaları arasında Egberti Kodeksi (10.yüzyıl)⁹, Ripoli İncili (11.yüzyıl)¹⁰, Hitda Kodeksi (11.

8 Bk. <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/objects/e3408f3e-42e5-48ea-88fa-3f4da7765ecf/surfaces/213b0ba3-3e76-40be-9ce6-94451207e90b/> (Erişim Tarihi: 14.05.2025).

9 Bk. <https://ewamaria.blog/2019/01/17/2222/> (Erişim Tarihi: 03.10.2025).

10 Bk. https://digi.vatlib.it/view/MSS_Vat.lat.5729 (Erişim Tarihi: 15.05.2025).

yüzyıl)¹¹ dışında biraz daha geç döneme ait olan Çar İvan Alexander İncili (14. yüzyıl)¹², Ottheinrich İncili (15.yüzyıl)¹³, Morgan Müzesi 720 Folyo:4r olarak isimlendirilmiş minyatür (15.yüzyıl)¹⁴ ile Hollanda İncili (15.yüzyıl)¹⁵ olarak bilinen el yazmaları bulunmaktadır.

Bu durumda Markos İnciline uyan tasvirlerin özellikle el yazmalarında daha çok uygulandığı, aralıklarla tüm Orta Çağ'da Avrupa Sanatında kullanıldığını düşünmek mümkündür. Öte yandan mozaiklerde yerleşen sahneler arasında yer almamıştır.

Lukas İnciline uygun olarak İkinci Kompozisyon düzeninde betimlenmiş tek fildişi Magdeburg panelidir. Ancak bu kompozisyon 12.yüzyıla tarihlendirilen ve Periskoplar Kitabı olarak isimlendirilen el yazmasında iki bölüm halinde tasvir edilmiştir (Yüzgüller Arsal 2008: 234). Üst kısımdaki tasvirde nöbetçi, adamı sıkıca tutmaktadır. Alt kesimde ise kötü ruhların bindiği hayvanlar üzerinde denize atlamakta, kalabalık bir grup da yaşananlara hayrete etmektedir.

Matta İnciline uygun olarak Üçüncü Kompozisyon düzeninde, kötü ruhların kurbanı olan iki erkek figürüyle betimlenmiş bu kompozisyona en güzel örnek Kosova, Deçan'da bulunan Visoki Deçani Manastırında (14.yüzyıl) bulunan duvar resmidir. Ayrıca Canterbury Psalteri (12.yüzyıl) ile Holkham İncili'nde (14. yüzyıl) de iki erkeğin kötü ruhlardan kurtarılmasının Visoki Manastırı freskinde olduğu gibi kalabalık kompozisyon içinde yer aldığı tasvirler kullanılmıştır.

Bu eserler dışında, Luka ve Markos İncillerinde aktarılan, mucize gerçekleştirildikten sonra İsa'nın havarileriyle kayığa binmesinin resmedildiği Walter Art Müzesi koleksiyonunda bulunan T'oros Roslin İncilindeki bir minyatür mevcuttur. Bu tasvir de ayrı bir kompozisyon olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç

Çalışmamız kapsamında incelenen eserlerin konusunu oluşturan Gadarini Mucizesi'nin gerçekleştiğine inanılan yer, araştırmacılar arasında kesin olarak belirlenememiş olsa da genel kanaat, olayın günümüz Ürdün sınırları içinde, Celile Gölü'nün doğu kıyısına yakın bir bölgede geçtiği yönündedir. Ayrıca Gerasene olarak anılan bu bölgede, çoğunlukla Yahudi olmayan nüfusun yaşadığı aktarılmaktadır. Bu açıdan söz konusu mucizenin coğrafi konumundan bağımsızlaşarak teolojik açıdan önemli bir anlam kazandığını düşünmek mümkündür. Betimlemelerde olayın geçtiği yerin bir deniz veya göl kıyısında bulunduğu işlenir ancak kent tasvirine ilişkin başka bir belirgin özelliğe yer verilmemiştir.

Mucizenin figüratif açıdan dikkat çeken ve betimlemelerini ayrıcalıklı kılan önemli bir unsur domuz figürüdür¹⁶. Bu figür mucizede ve tasvirlerde şeytanın,

11 Bk. https://en.wikipedia.org/wiki/Hitda_Codex#/media/File:Healing_of_the_demon-possessed.jpg (Erişim Tarihi: 14.05.2025).

12 Bk. <https://www.imagesonline.bl.uk/asset/6925> (Erişim Tarihi: 03.10.2025).

13 Bk. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/47/Ottheinrich_Folio051r_Mc5A.jpg (Erişim Tarihi: 14.05.2025).

14 Bk. <https://ica.themorgan.org/manuscript/page/15/130700> (Erişim Tarihi: 14.05.2025).

15 Bk. https://www.porkopolis.org/pig_artist/alexander-master/ (Erişim Tarihi: 14.05.2025).

16 Sinoptik İncillerde, İsa'nın kötü ruhları neden özellikle domuzlara gönderdiği açık bir biçimde belirtilmemektedir. Yahudi geleneğinde domuzlar, çatal tırnaklı olmalarına rağmen geviş getirmedikleri için "kirli" kabul edilmektedir. Bu nedenle hem etlerinin yenmesi hem de kendilerine dokunulması yasaklanmaktadır. "Domuz çatal ve yarık tırnaklıdır ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek, leşine dokunmayacaksınız, sizin için kirlidir" (Levililer 11:7-8).

"Domuz çatal tırnaklıdır, ama geviş getirmez. Sizin için kirli sayılır. Bu hayvanların etini yemeyecek,

kötü ruhların taşıyıcılığını üstlenir. Şeytanın ise Orta Çağ'da Hristiyanlar tarafından olumsal bir varlık olarak, başka bir deyişle mümkün olabilecek ancak yalnız hareket edemeyen, başka varlıklarla birleşebilen doğasının kabul edildiği, ele geçirdiği veya baştan çıkarmaya çalıştığı varlıklar/ruhlar/bedenler ile yüzyıllardır insanlığın kaderini etkilediği inancının hakim olduğunu söylemek mümkündür. Orta Çağ'ın dini atmosferi düşünüldüğünde, bu inancın, aynı doğrultuda bu olumsal varlığın cisimleşerek veya kişiselleştirilerek sanatta ürkütücü ve tedirgin edici biçimlerde yer bulması hiç şaşırtıcı değildir. Domuz figürü dışında mucizenin karakteristik kompozisyonunda İsa, kötü ruhun ele geçirdiği insan/insanlar ile İsa'ya eşlik eden havariler, olaya tanıklık eden topluluklar yer almaktadır. Mucizenin görsel sanatlara yansımada, Sinoptik İncillerden Matta, Markos ve Luka İncilindeki bölümler esas alınarak kompozisyonlar oluşturulmuştur.

Çalışmamızın kapsamı bu kompozisyonlara sahip olan ve Orta Çağ'da üretilmiş olan eserler ile sınırlandırılmıştır. Bunların dışında az da olsa 16. ve 17.yüzyıla¹⁷ kadar tarihlenen eserlerde Gadarini Mucizesi'ni veya bu sahneye ilişkilendirilebilecek tasvirlerin varlığı göze çarpmaktadır. Ancak incelediğimiz eserler göz önüne alındığında; bu konunun özellikle Orta Çağ'da, Doğu ikonografisinde fazla yer bulamazken Batı Dünyasının son derece renkli ve özenli el yazmalarında, diğer eser gruplarından daha fazla uygulandığını, fildişi eserlerde ve duvar resimlerinde de yer aldığı, diğer eser gruplarındaki örneklerinin ise son derece sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

Başka bir ifadeyle söylemek gerekirse, Gadarini Mucizesi betimlerinin Batı ikonografisinde içeriğindeki domuz figürünün önceliğini kaybettiği, sahnenin daha çok şeytan çıkarma sahnelerine evrilerek Orta Çağ sonrasında da betimlenmeye devam ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Az sayıdaki eserde, birbirinden farklı tekniklerle farklı sanat ekollerinde uygulanmış olması sahnenin ikonografik incelemesini zorlaştırırsa da bu ilgi çekici sahnenin dönemsel üslup özellikleri göz ardı edildiğinde, genel bir değerlendirmeye 5.yüzyıldan 17.yüzyıla kadar İsa, kötü ruhun zapt ettiği bir veya iki erkek figürü ve domuzlardan oluşturulan *temel kompozisyon şeması* içinde Hristiyan sanatında kendine küçük bir yer edindiği görülmektedir.

leşine dokunmayacaksınız" (Yasa'nın Tekrarı 14:8).

Bu bağlamda, söz konusu dönemde Yahudiler domuz yetiştiriciliği yapmamaktadır. İsa'nın kötü ruhları domuzlara yönlendirmesi, muhtemelen sembolik bir anlam taşımaktadır. Zira domuzu pis bir hayvan olarak gören anlayış, yalnızca Yahudilikle sınırlı kalmayıp Hristiyanlıkta da devam etmiştir (Messadie 1998: 428). Hristiyanlık literatüründe domuzlar; açgözlü, kirli ve yıkıcı niteliklerle özdeşleştirilmiştir (Kreiner 2020: 16). Bu olumsuz imge hem Eski Ahit hem de Yeni Ahit metinlerinde yer alan domuz temsilleriyle desteklenmektedir.

Sinoptik metinlerde domuzlar çoğu zaman sembolik olarak olumsuz niteliklerle ilişkilendirilmiştir. Bazı araştırmacılar, Yahudi beslenme kültüründe yeri olmayan domuzları, kötü ruhların doğasıyla örtüşen kirli ve yıkıcı varlıklar olarak değerlendirmiştir. Ayrıca kötü ruhların domuzları seçmiş olmaları, bu hayvanların uçurumdan atlayarak ölmeleriyle kendilerinin özgürlüğe kavuşacaklarına dair bir inançla da ilişkilendirilebilir (Tırıç 2024: 135-136).

17 Gadarini Mucizesi sahnesini ve bu sahneye ilişkili olabilecek veya şeytan çıkarma/kötü ruhların kovulması konularını içeren az sayıda bir başka eser grubu daha mevcuttur. Bu eserler dönem özellikleri dışında birçok farklı teknik özellik de taşıdığı için bu çalışmamıza dahil edilmemiştir (Tırıç 2024: 40-52).

Kaynaklar – Bibliography

- Berk 2010 F. M. Berk, “Düalist Bir Öğreti Olarak Orfizim”, *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2, 3, 107-118.
- Bihalji Merin 1958 O. Bihalji Merin, *Byzantine Frescoes and Icons in Yugoslavia*, New York.
- Carr - Kazhdan 1991 A. W. Carr - A. Kazhdan, “Nimbus”, *Oxford Dictionary Of Byzantium*, 1487.
- Delassus 2018 M. Delassus, “A propos d’une pyxide en ivoire protobyzantine conservée au musée du Louvre”, A. Boud’hors, C. Louis (eds.), *Études coptes XV : Dix-septième journée d’études*, Paris, 61-99.
- Der Nersessian - Agémian 1993 S. Der Nersessian - S. Agémian, *Miniature Painting in the Armenian Kingdom of Cilicia from the Twelfth to the Fourteenth*, Washington D.C.
- Forsyth 2020 N. Forsyth, *The Old Enemy: Satan and The Combat Myth*, Princeton.
- Guiley 2009 R. E. Guiley, *The Encyclopedia of Demons and Demonology*, New York.
- Garrison 2012 E. Garrison, *Ottoman Imperial Art and Portraiture: The Artistic Patronage of Otto III and Henry II*, New York.
- Jensen - Ellison 2018 R. M. Jensen - M. D. Ellison, *The Routledge Handbook of Early Christian Art*, New York.
- Johnston 2015 R. M. Johnston, “Demon Possession and Exorcism in the New Testament”, *Journal of Adventist Mission Studies* 11, 2, 17-24.
- Jülich - Fuhrmanek 2007 T. Jülich - W. Fuhrmanek, I. Busch, *Die mittelalterlichen Elfenbeinarbeiten des Hessischen Landesmuseums, Darmstadt*.
- Kreiner 2020 J. Kreiner, *Legions of Pigs in The Early Medieval West*, New Haven.
- Mahoney 2010-2011 L. Mahoney, “T’oros Roslin and the Representation of Pagan Threat”, *The Journal of the Walters Art Museum* 68-69, 67-76.
- Mayr Harting 1999 H. Mayr Harting, *Ottoman Book Illumination an Historical Study*, London.
- Messadie 1998 G. Messadie, *Şeytanın Genel Tarihi*, I. Ergüden (çev.), İstanbul.
- Metzger et al. 1989 C. Metzger - D. Bénazeth - J. Durand, *Écllosion de l’art chrétien*, Paris, Réunion des musées nationaux / Musée du Louvre, Promenades, 1.
- Mobley 2005 G. Moblet, *The Birth of Satan Tracing The Devil’s Biblical Roots*, New York.
- Russell 2021 J. B. Russell, *Kötülüğün Tarihi - III Lucifer Ortaçağ’da Şeytan*, A. Fethi (çev.), Ankara.
- Schiller 1971 G. Schiller, *Iconography of Christian Art: Christ’s Incarnation, Childhood, Baptism, Temptation, Transfiguration, Works, and Miracles*, New York.
- Sunay 2012 S. Sunay, “Erken Hristiyan ve Bizans Sanatında Hâle”, *EKEV Akademi Dergisi* 16, 50, 197-213.
- Taft - Kazhdan 1991 R. F. Taft - A. Kazhdan, “Exorcism”, *Oxford Dictionary Of Byzantium*, 771.
- Tırç 2024 G. Tırç, *Hristiyan İkonografisinde Gadarini Mucizesi Betimlemeleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Wilkinson 2021 K. Wilkinson, *Semboller ve İşaretler*, S. Toksoy (çev.), İstanbul.
- Yeboah 2000 C. Yeboah, “Exorcism”, D. N. Freedman (ed.), *Eerdmanss Dictionary of the Bible*, Michigan, 1254.
- Yüzgüller Arsal 2008 S. Yüzgüller Arsal, *Batı Sanatında İsa’nın Mucizelerinin İkonografisi: Başlangıcından Karşı-Reformasyon’a Kadar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

